

Ima.

1916 november 30-án, Ő felsége temetése napján tartott istentiszteleten a kolozsvári templomban mondotta: Ferencz József.

Minden hatalomnak örök forrása, királyok királya, nagy Isten, Atyánk az Úr Jézus által! Mélységes bánattal szívünkben borulunk le előtted a te tiszteletedre és imádásodra rendelt e szent hajlékban, hogy itt együtt megsirassuk áldott jó öreg Királyunkat, aki a te hívó szavadra mindnyájunk megmérhetetlen fájdalomra megtért öseihez s éppen ez órában helyezik el porait székelylén a Habsburgok sírboltjába.

De ha könnyezve is, elébb mégis hálára nyitjuk meg ajkainkat s dicsőítve áldunk téged Világok Kormányzója, népek és nemzetek sorsának intézője! gondviselésedért és kegyelmedért, hogy a megdicsőültben egy oly bölcs, minden emberi erényekkel gazdag, mély belátású s főleg nemes szívű uralkodót adtál nekünk, hazánknak és nemzetünknek, akinek neve aranybetűkkel lesz beírva a történet könyvébe s legjobb királyaink között fogják emlegetni a késő nemzedékek is időtlen időkig.

Pedig te tudod, oh Uram, mert előtted nincs titok, ismered az embereknek legelrejtettebb gondolatait és érzelmeit is, te tudod, hogy kezdetben, mikor most síratott királyunk - 68 évvel ezelőtt, 18 éves korában trónra lépett, nem volt oka nemzetünknek őt örömmel üdvözölni, sőt majdnem két évtizeden át inkább félelemmel, mint szeretettel hajlott meg előtte. Nehéz, súlyos idők voltak ezek, melyekben már-már veszendőbe ment hazánk függetlensége és szabadsága, de meggingatták a trónt is. Ezt belátva az idvezült bölcs király is s újabb meg újabb kísérletek után meggyőződve arról, hogy a trónnak nem

a fegyverek, hanem a népek szeretete a legerősebb biztosítéka, nem késett útját és módját találni annak, hogy nemzetünkkel kibéküljön, amit bölcsességével meg is talált; mert elismerve annak törvényes jogait, a Szent István koronájával magát megkoronáztatta.

Mi Urunk Istenünk! te láttad, hogy mily fénnel és pompával folyt le ez ünnepély és mily öröme tett abban nemzetünknek. Láttad azt is, hogy e pillanattól kezdve mennyire összeforrt a király és nemzet szive, hogy ha időközben támadtak is még nem egyszer nehéz kérdések, azt löbbé semmi meg nem zavarta.

Ennek köszönhetjük azt a fejlődést és haladást, melyet hazánk és nemzetünk azóta tett anyagilag és szellemileg egyaránt, aminek előmozdítására, népei boldogítására senki löbbet nem tehetett volna, mint amennyit legalkotmányosabb király elnevezéssel megilszelt uralkodónk tett.

És tette mindezt, szerető szent Atyánk! azzal a ritka önfegyelmegzaltséggel és lelki erővel, amelyek csak a te választottaid tulajdonai. Oh, mert háányszor volt páratlanul hosszú időre terjedt uralkodása alatt a legnagyobb megpróbáltatásoknak kitéve elhatározásaiban, hogy a felmerült kérdések között mit és miként döntsön, hogy irányítsa a dolgokat, hogy azok birodalmának javára, előmenetelére, népeinek boldogítására legyenek, de mély belátásával, minden körülmény megfontolásával, szívének a jóért és igazért dobogásával mindig el is találta elhatározásaiban a legjobbat, a dolgok intézésében a helyzetnek legmegfelelőbbet... És minő nagy lelki erőre volt szüksége, hogy elviselje azokat a csapásokat, amelyek őt magát családjában érték, trónörökös fiát, akit nemzetünk szívében már meg is koronázott volt, férfi korának teljeségében, elveszítvén: áldott lelkű hitvese, felejthetetlen férzsébet királynénk orgyilkos kezének áldozatul esvén, minő nagy lelki erőre volt szüksége, hogy ilyen csapások alatt össze ne roskadjon. De nem roskadott össze, mert azzal a mély vallásos érzéssel s Benned bizó erős hittel, amelyek őt más erényei mellett ékesítették, meg tudott nyugodni a te akaratodon és ez erőt adott neki a legulyo-

sabb csapások elhordozására is, nemcsak, hanem nem engedték lankadni kötelességei teljesítésében sem, annyira, hogy még halálát megelőző napokon is ott ült dolgozó asztala mellett, országos gondjaival foglalkozott, sőt életének utolsó napján is kész volt kihallgatást adni, csak annyit mondván: fáradt vagyok.

Mindezeket így elgondolva, szerető szent Atyánk, Istenünk! bizony ninesenek elég könnyeink megsiradni nagy és dicső királyunk halálát. És ami még méltán nevelheti fájdalunkat, hogy ő, aki egész életében a békét munkálta, minden cselekedete annak fentartására irányult s ha a körülmények mégis azt parancsolták, hogy fegyvert fogjon és fegyverre szólítsa népeit, ezt sem azért tette, hogy dicsőségét növelje, erre szüksége nem volt, mert előtte a legnagyobb tisztelettel hajoltak meg nemcsak saját birodalmának népei, hanem más országok népei s még uralkodói is, — hanem tette azért, hogy a békét biztosítsa, méltán nevelheti hát fájdalunkat az, hogy a békének ez az apostoli fejedelme, világot rengető harc és háború, ágyudőrej között volt kénytelen szeméit lehunyni. Ez, egyedül csak ez tehetett halálát rá nézve fájdalmassá, mert a halál különben csak mint egy fehér galamb szállott reá s minden nagyobb kín és szenvedés nélkül csak elaludt. Miként dicső uralkodásáért, szintugy szép haláláért is légy hát áldva, légy magasztalva életnek és halálnak Ura, nagykegyelmű Isten!

Egyszersmind kérünk, hogy enyhítsd fájdalmaid az uralkodó háznak, mely gyászt öltött e nagy vesztesége felett. Enyhítsd fájdalmaid azzal a tudattal is, hogy gyászában a megdicsőült fejedelem jogara alatt élt népek milliói osztoznak s könnyei nem omlanak sűrűbben, mint nemzetünk könnyei. Enyhítsd a mi fájdalunkat is azzal a reménnyel, amelyet bizonyára sírjába is magával vitt a nagy király, hogy azok a diadalok, amelyeket vitéz katonáink az ő felhívására édes hazánk védelmében s hűséges szövetségeseink hadseregei eddig a esatatereken ellenségeinken arattak s hisszük, hogy a te segedelmeddel továbbra is aratni fognak, végre is meghozzák a várva várt békét, amelyet megdicsőült Királyunk, ki koránál

fogva már nem vehetett tényleges részt annak kivívásában, velünk együtt mindennapi imájába foglalt s hiszszük, hogy azért ott fenn a szellemek hazájában is -- hová lelke elszállt -- imádkozni fog.

Terjeszd ki gondviselésedet az új Hadúr, a trónt jog szerint már elfoglalt ifjú királyunk felett is, akit alattvalói hűségünkről biztosítva, az Ő uralkodására is minden áldásodat kérjük. Cselekedd, hogy amit dicső előde nem érhetett meg, az évek óta tartó véres háború teljes diadalunkkal mielőbb véget érjen, a háború furiáit örökre clüzzék a béke angyalai a földről s a nemsokára megkoronázandó új uralkodó minden gondját a jogara alatt élő népek boldogítására fordíthassa és amint kilátásba is helyezte, hazánk fővárosában is többet tartózkodva, abban a szép budai várkastélyban s egész hazánkban megújuljanak a Mátyás király napjai.

Ez imában megsiratott, felejthetetlen nagy királyunk porainak pedig adj csendes nyugodalmat, halhatatlan lelkének örök üdvösséget. Szent fiad, az Ur Jézus nevében kérünk, hallgasd meg áhitattal telt s könnyekkel áztatott könyörgésünket. Mi Atyánk stb.

Rousseau tanulmányok.

Irta: Dr. Kemény Gábor.

— Befejező közlemény. —

Abból, hogy az üdv forrása a katolikus egyház, következik, hogy a szakadás előidézőit (les auteurs de la separation) el kell ítélni, mint újítókat, kik elhagyták az ősi hitet és minden hivatás nélkül mint Isten küldöttjei kérkedtek és a népeket akarták oktatni. Ezek az újítók különösen lázadásuk kezdetén csak kis számmal voltak és küzdöttek azon egyház ellen, melyet Jézus alapított. Az igazi meggyőződés és tudás biztosan vissza fogja vezetni az egyházba azokat, kik oly szerencsétlenek voltak, hogy az egyháztól elszakadt szektákban születtek.

Nagy töredékben van Rousseau, midőn azt hirdeti, hogy a dogmák nincsenek befolyással az erkölcsre, hogy minden vallás jó, ha Istennek megadják a kellő tisztelgetet; a dogmákat Rousseau sem el nem veti, sem el nem hiszi; *azonban elveti azt a kényszerűséget, mely szerint alá kell vetni magunkat a dogmáknak*; szerinte ugyanis ez a kényszerűség ellenkezik Isten igazságos voltával; a türelmetlenség dogmája egy részt kegyetlen, másrészt ellenkezik a jó erkölccsel, mert az embereket egymás ellen fegyverzi fel; *a polgári és egyházi türelmesség között különbséget tenni: gyermekesnek és hiábavalónak tartja; követni kell tehát kinek-kinek azt a vallást, amelyben született és elhagyni egyik vallást a másik kedvéért mindig megbocsáthatatlan önhittségre vall.* A Censure Rousseau-nak ezen tételeire csak azzal tud felelni, hogy botrányosak, hogy az embereket kárhalmazba viszik, biztosítván őket arról, hogy a keresztény hit nélkül is meg lehet találni az üdvösség útját.

Rousseau nézetei kedveznek a vallásra vonatkozó min-